

mijn aankondiging van deze publicatie in Maandblad 1959, blz. 69 heb ik daartegen stelling genomen en mij aan de van ouds bekende aanduiding gehouden. Een versterking van de mening dat het hs. te eniger tijd werkelijk in het bezit was van de Mariakerk bewijst een vondst in de resoluties van de Mariakerk zelf. Op 30 januari 1562 gaf het kapittel van St. Marie op zijn verzoek te leen aan de inmiddels bisschop van Middelburg geworden Nicolaas de Castro „quendam librum in membrana elegantiori littera conscriptum et nuncupatum Pontificale” (zeker boek op perkament met sierlijke letter geschreven en Pontificale genoemd).

De gang van zaken is duidelijk. Ingevolge de oprichting van de nieuwe bisdommen in de Nederlanden (1559) was in 1561 Nicolaus de Castro, sedert 1535 kanunnik van St. Marie, tot bisschop van het nieuwe bisdom Middelburg benoemd. Het lag voor de hand, dat de nieuwe bisschop de tekst van bepaalde wijdingsformulieren etc. al spoedig nodig zou hebben. Vandaar zijn vraag om het hem bekende Pontificale uit zijn vroegere kerk voor zekere tijd te mogen lenen. De uitleningstermijn liep tot St. Jan Geboorte, 24 juni. Het handschrift is netjes teruggekomen. In margine van bovengenoemde resolutie staat bijgeschreven: *Huiusmodi liber postea restitutus est*” (dit boek is later teruggegeven).

Een eeuw na de voltooiing van het Pontificale bevond het zich dus al in de bibliotheek van de Mariakerk. Daardoor wordt het waarschijnlijker, dat het er ook eerder, wellicht zelfs van het begin af aan geweest is.

v. C.

VOOR VISLIEFHEBBERS

J. Blankert Jz., op de Voorstraat, verwittigt zijne geëerde begunstigers, dat hij op heden heeft aangekregen verschen *Hollandschen Haring*, à 10 cents per stuk; dito *Groene Haring*, à 12½ cents; gerookte *Schoonhovensche Zalm* à f 1,20 de 5 oncen, bij de heelen en halven, 90 cents per 5 oncen; verwacht ook nieuwe *Bergsche Ansjovis*. Recommandeert zich in ieders gunst.” (Utr. Ct. 27 juli 1832).

Of men dat goedkoop vindt, hangt eenvoudig of van de geldswaarde toen — en nu.

ST. ANTONISVARKENS

Steeds weer overgeschreven van enige jaren oude knipsels, duiken in de couranten geregeld als historische curiosa de St. Antonisvarkens op: varkens behorend aan een aan St. Antonius gewijd gesticht, die, gemerkt met het St. Antonis-teken, vrij in de straten mochten lopen en daar hun kostje opscharrelden. Enerzijds werkten ze daardoor als vuilopruimers, anderzijds maakten ze van de straten een zwijnenboel. Steevast wordt er dan bij verteld, dat de heilige naar wie die dieren genoemd waren, Antonius van Padua (1195-1231) geweest is. Ook in het eerder

vermelde boek van dr. van Hulzen wordt weer hetzelfde gezegd ter toelichting op een spotschrift van 1786, waarin de Utrechtse Antonisvarkens optreden als requesstranten van de z.g. Neude-raden. In maandblad 1933, 37, waaraan de toelichting ontleend was, werd echter reeds opgemerkt, dat niet de franciskaan uit Padua, maar een veel oudere figuur de beschermheilige van de varkens was. Antonius van Padua heeft noch in de legende, noch in de religieuze folklore, noch in de iconografie ook maar iets met varkens te maken.

Maar Antonius-met-het-varken, zoals hij populair genoemd werd, of wat plechtiger: St. Antonius de Grote of Antonius de kluisenaar of Antonius-abt was de patriarch van het monnikenwezen, die c. 250 in midden-Egypte geboren werd, een groot deel van zijn leven in de woestijn doorbracht, door demonen en verzoeken geteisterd werd en in 356 overleed. Zijn leefwijze werd door duizenden nagevolgd. Hij werd later beschouwd o.a. als de beschermheilige van het huisvee, met name van de varkens, naar aanleiding van een legendarisch detail uit zijn levensverhaal. Zijn leven is een dankbaar object geweest voor talloze schilders, die zijn ontmoeting met die andere „eerste-kluisenaar” Paulus afbeeldden en vooral zijn „verzoeken” (zie Schongauer, Grünewald, Breughel, Bosch, Teniers). De laatste hebben o.a. in Flauberts „La tentation de Saint-Antoine” (1874) ook litteraire verbeelding gevonden.

De „vader der monniken” heeft als attributen in de beeldende kunst een kruk, een klok, een varken en/of een brood-brengende raaf. In het St. Antonis-teken waarmee de varkens gemerkt werden, een T, ook St. Antonis-kruis genoemd, vinden we de kruk terug, waarop de oude woestijnvader steunde, zo men er niet een abtsstaf in moet zien.

Over deze Antonius bestaat een goede recente publicatie door P. Noordeloos.

NIEUWE PUBLICATIES

H. Tromp, Kastelen langs de wetering. Uitgave van Drukkerij Kerckebosch, Zeist, 1968, 66 blzz., met tekeningen van H. van der Velden.

Met wetering is bedoeld de Langbroekerwetering, de kastelen zijn in de volgorde van het smaakvol uitgevoerde boekje: Hindersteijn, Weerdesteijn, Rhijnesteijn, Sterkenburg, Sandenburg en Walenburg en de schrijver is een 17-jarige gymnasiast van de onderwijsinrichting Katwijk-De Breul te Zeist. Men verwachtte hier geen met jaartallen en namen volgepropte beschrijvingen van genoemde kastelen, die waarschijnlijk een minder leesbaar en aantrekkelijk resultaat zouden opgeleverd hebben dan deze schets verkregen heeft door een verstandige beperking. De jonge auteur heeft blijkbaar plezier in zijn werk gehad, wat de enige manier is om plezierig gelezen te worden. Een wenk en een wens voor de toekomst. Vrij uitvoerig geciteerde gedichten van de op Sandenburgse grond geboren en getogen dichter Gerrit Achterberg suggereren iets van de half levende, half dode sfeer van de kastelen langs de wetering. Dichters weten soms meer dan historici. v. C.